

Weg naar Bagdad met goede voornemens geplaveid

Rik Coolsaet

Ook in België is de Irak-koorts sedert vorige week gevoelig gestegen. Aan de vooravond van een verkiezingscampagne nemen gevoeligheden, speculaties en verdachtmakingen al gauw buitenmaatse proporties aan en verkiezingen omgeven door kruitdamp zijn voor niemand aantrekkelijk. De Belgische politiek mag echter gerust zijn: op verkiezingsdag zou de oorlog in Irak voorbij moeten zijn. Zo hopen alvast sommigen in Washington.

Die sommigen hebben de afgelopen vijf maanden de toon gezet. Ze zijn erin geslaagd de tegenstanders van een oorlog tegen Irak schaakmat te zetten en dat waren nochtans niet van de minsten: het Republikeinse establishment, de CIA, het *State Department* en de top van het Pentagon. Wat drijft hen tot een oorlog tegen Irak, het koste wat het wil ?

Velen dachten aanvankelijk aan politieke berekeningen. De Republikeinen hebben inderdaad de oorlogstrom geroffeld om een klimaat te creëren waarvan ze niet ten onrechte dachten dat hun dat in de kaart zou spelen bij de tussentijdse verkiezingen van november jongstleden. Maar die zijn intussen achter de rug en de retoriek rond Irak is blijven toegenomen.

Sommigen geloven dat oliebelangen de drijfveer vormen. Als dat zo zou zijn, dan is de huidige Amerikaanse nonchalance ten aanzien van Venezuela volstrekt onbegrijpelijk. De Venezolaanse olie-export ligt nu al bijna twee maand lam door een politieke crisis. Venezuela hoort nochtans bij de vijf grootste spelers in de wereldoliemarkt, heeft een even grote productiecapaciteit als Irak, maar verscheept wel zeven keer meer olie naar de Verenigde Staten dan Irak. Ontiegelijk veel belangrijker dan Irak dus. Maar Washington is in geen mijlen te bespeuren en Latijns-Amerika dobbert er helemaal onderaan de politieke agenda.

Officieel heet het dat Amerika en de wereld bedreigd zijn door Iraakse massavernietigingswapens. Neem ook dit met een korrel zout. Als massavernietigingswapens de drijfveer vormden, dan zouden de Amerikaanse strijdkrachten eerst even een ommetje moeten maken langs Noord-Korea, dan naar Iran gaan, vooraleer neer te strijken in Irak. Het is immers moeilijk uit te leggen dat Washington een oorlog voorbereidt tegen een dictator die verklaart geen kernwapens of ander tuig te bezitten, honderden internationale inspecteurs al maanden (voorlopig) ongemoeid hun werk laat doen, en intussen alleen diplomatieke druk uitoefent op een nog gruwelijker dictator, die wellicht al over kernwapens beschikt, publiek laat weten er nog meer te willen en dat binnen enkele maanden ook effectief kan doen, en die daar bovenop de inspecteurs aan de deur heeft gezet.

De Amerikaanse fascinatie met Irak laaft zich aan een heel andere bron dan velen menen. Ze heeft alles te maken met de overtuiging dat de Verenigde Staten een unieke morele missie in de wereld hebben. Nu het land over een ongeëvenaarde militaire macht beschikt, heeft het de verantwoordelijkheid om de mondiale chaos te bestrijden en een orde te scheppen die een weerspiegeling is van de Amerikaanse waarden. Dat is de vaste overtuiging van een kleine, gedecideerde groep activisten die er – tegen alle verwachtingen in – in geslaagd is het buitenlands beleid in Washington te kapen. Zeker na elf september geloven deze neoconservatieven, *neocons* in het Washingtonse jargon, oprecht dat het Amerikaanse optreden tegen Irak niet alleen moreel volkomen gewettigd is. Zij zijn er bovendien rotsvast van overtuigd dat een overwinning op het Iraakse regime het begin zal zijn van een democratische lente in de hele regio, wat meteen de broedgrond zal wegnemen voor de Al-Qaeda's.

De *neocons* twijfelen er niet aan dat zij in Irak kunnen herhalen wat in Afghanistan is gebeurd: een blitzkrieg, die door de Irakezen met open armen verwelkomd wordt, de snelle ineensstorting van het regime, een relatief korte militaire bezetting en de installatie van een civiel bewind (misschien wel onder leiding van de Verenigde Naties). Dat zal de olieproductie van het land aanwenden om scholen

te bouwen, de hulp te organiseren, de economie weer op gang te brengen, zodat uiteindelijk de politieke macht overgedragen kan worden aan Iraakse politici, waarna het land als een democratische lichtbaken zijn licht over de hele regio zal werpen. Kortom, een ambitieuze herhaling van wat de Verenigde Staten vijftig jaar geleden met succes in Japan en Duitsland gerealiseerd hebben.

Kan dat lukken ? De Britten dachten honderd jaar geleden ook dat de Irakezen hen juichend zouden verwelkomen omdat zij hen kwamen bevrijden van het Ottomaanse juk. De gok bleek verkeerd en tienduizenden Britse militairen hebben dat met de dood moeten bekopen. Het illustreert twee basisregels van het oorlog voeren: geen enkele oorlog verloopt zoals gepland en de manier waarop een oorlog gevoerd en beslecht wordt, bevat de kiemen van het volgende conflict.

Bergen we de ethiek even op, om cynisch de mogelijke nasleep te bekijken indien vandaag, in de huidige context, tot een oorlog in Irak zou beslist worden.

De nachtmerrie van de Amerikaanse planners is dat Saddam erin slaagt om van Bagdad, Tikrit en misschien ook elders in het land, even zovele Mesopotamische Stalingrads te maken. Ongetwijfeld komt het Saddam goed uit dat de rest van de wereld dit denkt. Maar is zulk een 'patriottische guerrilla' uitgesloten ? In het Beiroet van de jaren 80 hebben lokale milities met bloedige aanslagen de buitenlandse troepen roemloos het land uitgejaagd. Niemand kan met enige zekerheid inschatten hoevelen in Irak echt staan te springen om de dictatuur van Saddam te vervangen door een welwillend Amerikaans protectoraat.

Irak is een mozaïek die inzake complexiteit niet moet onderdoen voor Libanon of Somalië. Het land wordt niet alleen bestuurd door Saddam, maar even goed door een ingewikkeld en informeel netwerk van *Ahl al-Thiqa* (of 'mensen van vertrouwen'), waarbij grote en kleine clans en loyaliteiten, familiebanden en cliëntelisme zich vermengen tot een schaduwstaat, met breuklijnen die niet samenvallen met die tussen sjiieten, soennieten en koerden. Misschien kunnen de belangrijkste clanleiders, zoals in Afghanistan, worden omgekocht zodat ze op het juiste moment in opstand komen tegen Saddam. Maar dan begint de politieke nachtmerrie, voor wie de aartsmoeilijke stabilisering in Afghanistan in gedachten heeft. Elke fractie, elke clan, elke regionale leider zal zijn plaats opeisen in een post-Saddam Irak. En aangezien de Verenigde Staten geen desintegratie van Irak wensen, wacht hen en de internationale gemeenschap een jarenlange moeizame evenwichtsoefening om een nieuwe Iraakse staat op te bouwen.

De buurlanden van hun kant staan alvast niet te springen voor een permanente Amerikaanse aanwezigheid in Irak. Een militaire overwinning zal van de Verenigde Staten en van Israël immers de dominante spelers in de regio maken – een zware politieke en psychologische nederlaag voor de hele Arabisch-Perzische wereld. Het belangrijkste gevaar in een Irak-oorlog, zo opperde de *New York Times*, bestaat erin dat, zonder een doorbraak in de Israëlisch-Palestijnse oorlog, de aversie van de Arabische straat voor de Verenigde Staten verder zal uitzaaien. Meer nog, de binnenlandse politieke onrust in heel het Midden-Oosten kan nog aangewakkerd worden door de voorspelde economische *fall-out* en dus sociale onrust, met meer terreurcellen in het hele Midden-Oosten als eindresultaat. En als er een les is die elf september ons geleerd heeft, dan is het wel dat terreurgroepen zich niet netjes aan grenzen houden.

Wat is het meest realistische scenario in geval van oorlog ? Een korte blitzkrieg, die snel uitmondt in een stabiel en democratisch Irak ? Een chaotische en slepende bezetting, die af te rekenen heeft met vluchtelingenstromen, onrust onder de bevolking, vernietiging van de Iraakse infrastructuur en onberekenbare regionale en internationale neveneffecten ? Alleen een oorlog kan uitwijzen wat de juiste prognose was. Geruststellend is die gedachte niet. De krijgsgeschiedenis is een aaneenrijging van verkeerde inschattingen van de tegenstander en van de risico's. In de kwestie-Irak zijn de mogelijke risico's wel erg groot om een regime uit te schakelen dat minder dan een jaar geleden nog als een perifeer probleem werd ervaren, niet meer dan een beheersbare bedreiging, naast een dozijn andere, in het Midden-Oosten en elders in de wereld.

Maar misschien zegeviert het gezond verstand toch nog, mogen de diplomaten zich aan het werk zetten om een uitweg uit de huidige escalatie uit te werken en krijgen de inspecteurs de tijd om hun job te doen. Tenslotte hebben zij in Irak meer massavernietigingswapens vernietigd dan alle militaire operaties sedert *Desert Storm* tezamen.

(*De Standaard*, 13 januari 2003)